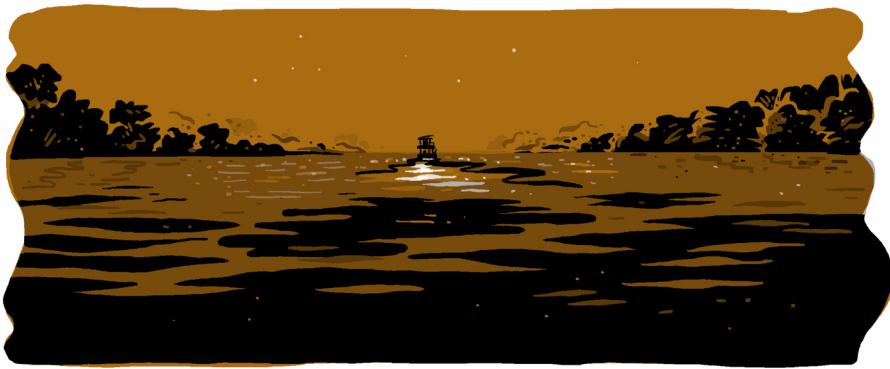

SRDCE TEMNOTY

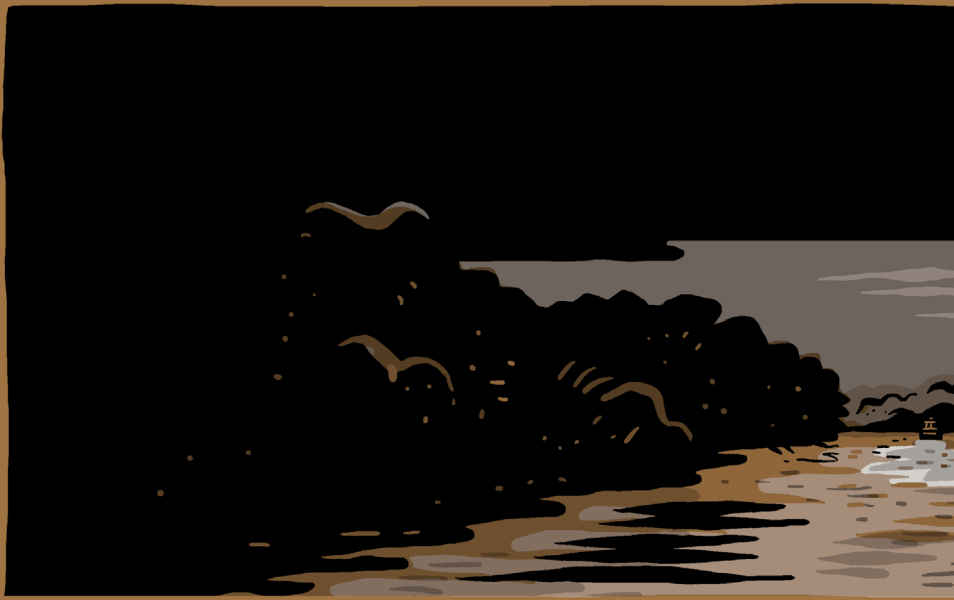
JOSEPH CONRAD

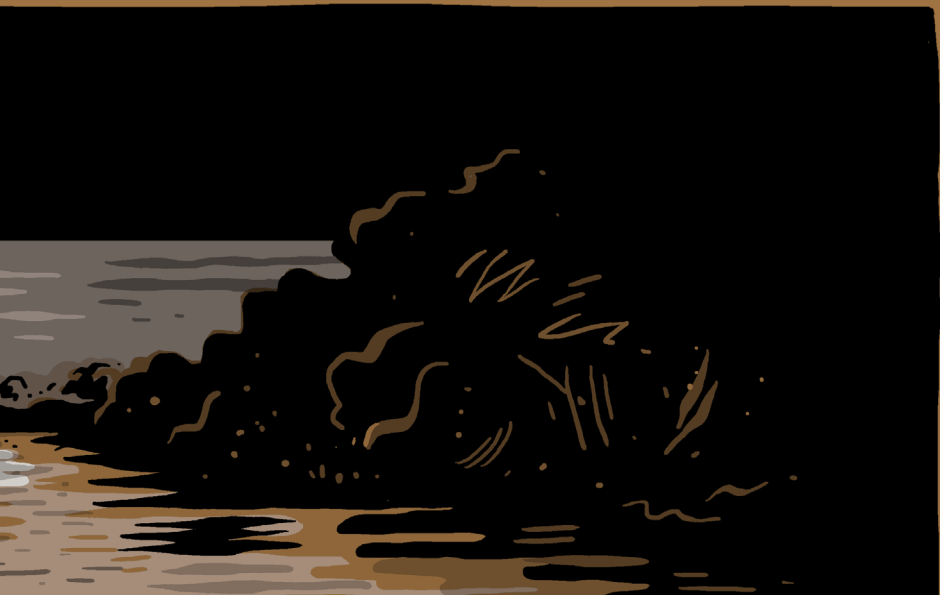

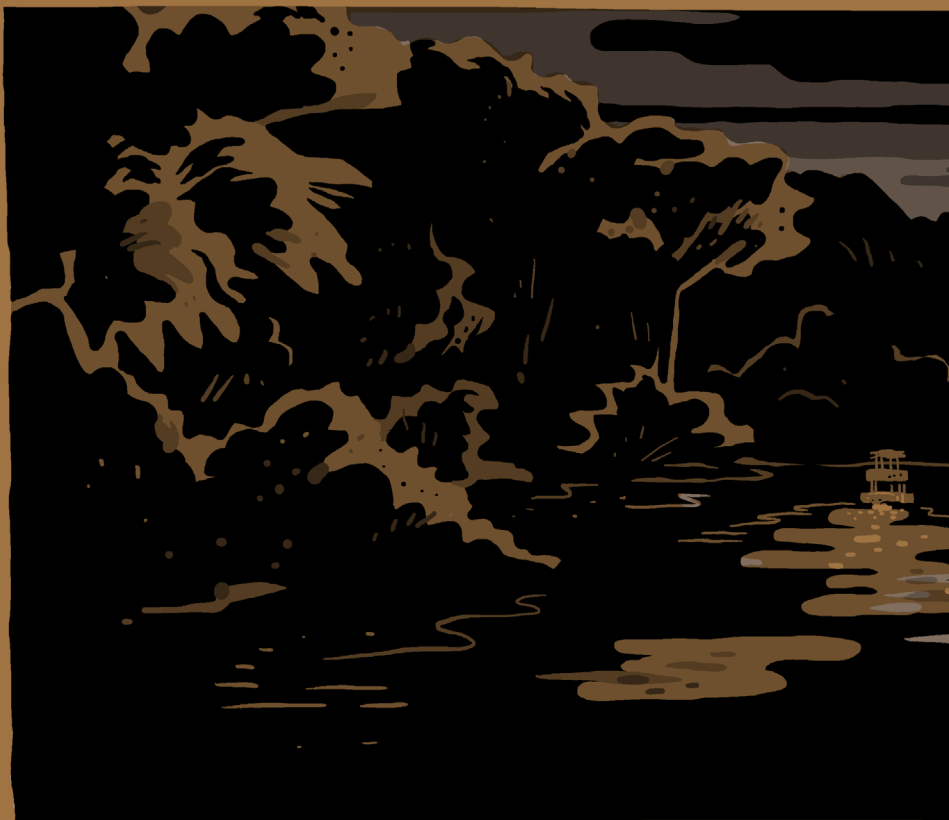
BRAK

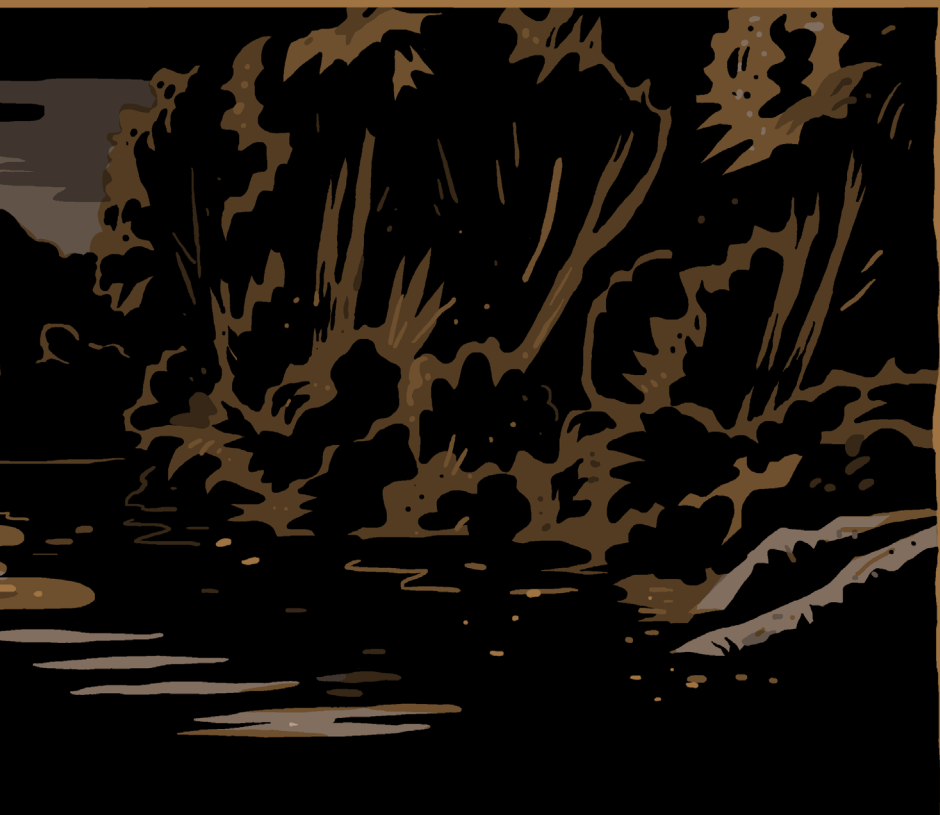
Preklad Tomáš Hučko

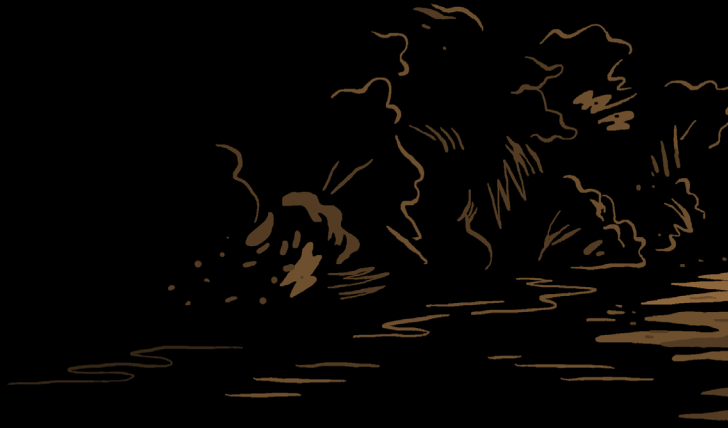

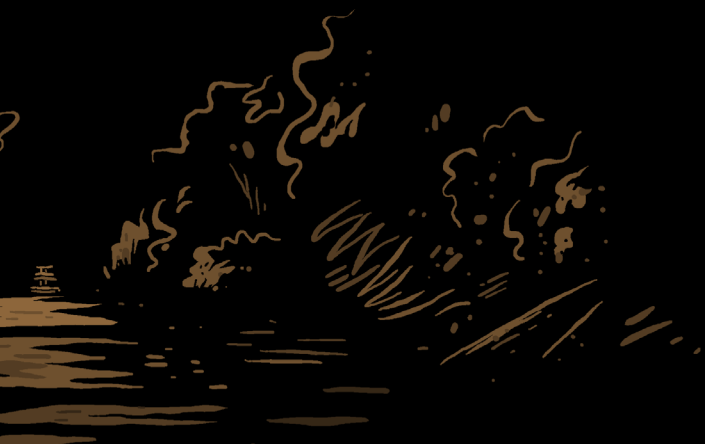
SRO

TEMN

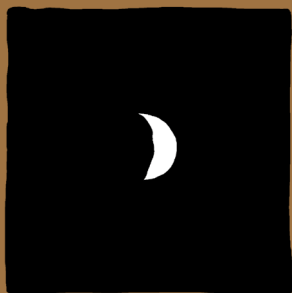
Translation © Tomáš Hučko, 2020
Illustration © Jindřich Janíček, 2020
ISBN: 978-80-7637-034-0

DCE

NOTY

Joseph Conrad

Keď plachetnica *Nellie* zhodila kotvu, plachty sa jej ani nezachveli. Zastavila sa. Nastal príliv, vietor takmer nefúkal, a keďže sa mala plaviť po prúde rieky, nezostávalo nič iné, než čakať na odliv.

Ústie Temže sa pred nami rozprestieralo ako začiatok nekonečnej vodnej cesty. Na obzore sa nebo a more zlievali v jedno a v žiarivom svetle sa zdalo, že loďky, pohupujúce sa na vlnách, stoja na mieste, v červených zhlukoch sa lesknú ich ostré stožiare, lakované žrde a tmavé plachty. Na nízkom rovnom pobreží, ktoré postupne mizlo v mori, ležala hmla. Obloha nad Gravesendom bola temná a ďalej za ním sa zdala zhustená do žalostného šera, zadumane a nehybne visela nad najväčším a najmocnejším mestom na svete.

Naším kapitánom a hosťiteľom bol riaditeľ Spoločnosti. My štyria sme mu s nehou pozerali na chrbát, keď stál na prove lode a hľadel na more. Na celej rieke nebolo nič, čo by pripomínalo námornícky život tak ako on. Vyzeral ako lodivod, a ten je pre námorníka symbolom dôveryhodnosti. Bolo ťažké uviesť si, že jeho práca neleží pred ním, v ožiarenom ústí, ale za ním, v pochmúrnom šere.

Ako som už niekedy povedal, spájalo nás puto, čo medzi nami vytvorilo more. Nielenže nám spájalo srdcia v dlhých obdobiach odlúčenia, spôsobilo aj to, že sme boli tolerantní

voči historkám tých druhých a dokonca aj voči ich presvedčeniam. Právnik, ten najlepší z nás, mal pre svoj vysoký vek a mnohé cnosti jedínú podušku na palube a ako jedíný ležal na deke. Účtovník si už vytiahol krabicu domina a hral sa s kocami. Marlow sedel s prekríženými nohami na pravej korme a opieral sa o zadný sťažň. Mal vpadnuté líca a žltú pokožku. Sedel vzpriamene, pôsobil asketicky, so spustenými rukami a dlaňami otočenými nahor vyzeral ako modla. Riaditeľ, spokojný s tým, že kotva dobre držala, prešiel na kormu a sadol si medzi nás. Lenivo sme si vymenili zopár slov. Potom zavládlo na palube lode ticho. Z nejakého dôvodu sme nezačali hrať domino. Cítili sme sa zádumčivo, neschopní robiť nič iné, len pokojne hľadieť pred seba. Deň končil v nerušenom tichu a skvostnej žiare. Vodná hladina sa pokojne leskla a obloha bez jedinej škvrny bola vlúdny a nezmerným zdrojom číreho svetla. Samotná hmla nad močiarimi v Essexu vyzerala ako prievitná a oslnivá látka, visiaca z lesov vo vnútrozemí a zahalujúca nízke pobrežie do priezračných záhybov. Iba temnota na západe, prevalujúca sa ponad horný tok rieky, bola čoraz pochmurnejšia, akoby ju rozhneval príchod slnka.

Nakoniec slnko, ktoré po zakrivenej dráhe už dlhšie nebadateľne padalo, kleslo až nad obzor a jeho žiarivá bieloba sa zmenila na vyhasnutú červeň, bez lúčov a tepla, akoby malo odrazu vyhasnúť, smrteľne zasiahnuté temnotou, ktorá visí nad zástupom ľudí.

Hladina sa v okamihu zmenila, jej lesk už nebol žiarivý, ale pokojný a vážny. Stará rieka v celej svojej šírke na sklonku dňa odpočívala, nesčerená, po celých vekoch vernej služby ľuďom, ktorí obývali jej brehy. Vyžarovala tichú vznešenosť vodnej cesty, ktorá vedie až na úplný koniec sveta. Hľadeli sme na tento starobylý tok, nie vo farbistom záblesku krátkeho dňa,

ktorý príde a hneď navždy odíde, ale vo vznešenom svetle trvalých spomienok. A pre človeka, o ktorom sa hovorí, že s úctou a láskou „nasledoval hlas mora“, skutočne nie je nič ľahšie, než sprítomniť si v ústí Temže veľkého ducha minulosti. Príliv sa v nikdy neutíchajúcej službe strieda s odlivom, oba sú plné spomienok na mužov a lode, ktoré odniesli do morských bitiek alebo oddýchnuť si späť domov. Táto rieka poznala všetkých mužov, ktorým slúžila, všetkých, na ktorých je domovina hrdá, od sira Francisa Drakea po sira Johna Franklina, samých rytierov, pasovaných či bez titulu, všetkých tých potulných rytierov mora. Niesla všetky lode, ktorých mená žiaria ako rubíny v noci času, od *Zlatej lane*, ktorá sa vrátila so svojimi obľými bokmi plnými pokladov a ktorú navštívila Jej Výsosť Kráľovná, vďaka čomu sa zapísala do histórie, až po *Erebus* a *Teror*, ktoré sa vybrali na iné dobovačné výpravy a už nikdy sa nevrátili. Poznala ľudí aj ich lode. Vyplávali z Deptfordu, Greenwichu či Erithu – dobrodruhovia i osadníci, lode kráľov aj obchodníkov na burze, kapitáni, admiráli, pašeráci obchodujúci s Východom, poverení „generáli“ flotíl Východoindickej spoločnosti. Či už sa hnali za zlatom alebo slávou, všetci sa plavili po tomto prúde, niesli so sebou meč a často i pochodeň, poslovia moci tejto krajiny, nositelia iskry posvätného ohňa. Kolko veľkoleposti odplávalo pri odlive tejto rieky do tajomna neznámych zemí! Sny mužov, semená štátov, zárodoky impérií.

Slnko zapadlo. Na riekú padol súmrak a na pobreží sa začali objavovať svetlá. Chapmanov maják, tá trojrohá podivnosť postavená na bahne, prenikavo svietila. V ústí sa pohybovali svetlá lodí, veľká zmäť svetiel, ktoré sa sunuli hore-dolu po prúde. A ďalej na západe nad horným tokom rieky sa na oblohe zlovestne zračí hrozivé mesto, sklúčená temnota na pozadí slnečného jasu, obscénna žiara pod hviezdami.

„Aj toto,“ prehovoril odrazu Marlow, „bolo kedysi jedno z temných miest zeme.“

Bol jediným z nás, ktorý ešte stále „nasledoval hlas mora“. To najhoršie, čo sa o ňom dalo povedať, bolo to, že nebol typickým zástupcom svojej triedy. Bol námorník, ale zároveň bol i pútnik, pričom väčšina námorníkov viedla, ak sa to tak dá povedať, usadený spôsob života. Sú vždy myslou doma – loď je ich domovom, ktorý si nosia neustále so sebou, more je ich krajinou. Lode sú jedna ako druhá, more je vždy rovnaké. V ich nemennom prostredí okolo nich plynú cudzie pobrežia, cudzie tváre, celá tá nezmerná premenlivosť života, a nie sú zahalené závojom tajomstva, skôr trochu pohrdavým nezaujmom. Pre námorníka totiž nie je tajomné nič, iba ak samotné more, ktoré je milenkou jeho života a je nevyspytateľné ako sám osud. Keď má po odpracovaných hodinách voľno, stačí mu obyčajná prechádzka či flám na pobreží, odhalí tým celé tajomstvo kontinentu a nakoniec aj tak zistí, že to tajomstvo ani nestojí za to odhaľovať. Príbehy námorníkov sú veľmi prosté, celý ich zmysel sa zmestí do škrupinky rozbitého orecha. Marlow v tomto ohľade nebol typický námorník (pokiaľ neberieme do úvahy jeho sklon rozprávať príbehy), zmysel príhody preňho nespočíval vo vnútri ako jadro, ale obaloval ju zvonku, a osvetľoval ju tak, ako slnko ožaruje hmlu, podobne ako niektoré hmlisté aureoly, ktoré občas vidieť v mátožnom svite mesiaca.

Jeho poznámka nás vôbec neprekvapila. To bol celý Marlow. Prijali sme ju mlčky. Nikomu ani nenapadlo frflať. A o chvíľu veľmi pomaly pokračoval:

„Nedávno som myslel na dávne doby, na časy, keď sem prvýkrát prišli Rimania, pred tisícdeväťsto rokmi. Odkedy myslíte, že z tejto rieky vychádza svetlo – už od čias rytierov? Áno,

ale je to ako krátky požiar na planine, ako záblesk v oblakoch. Žijeme v mihotavom okamihu – kiež by trval, pokiaľ sa bude táto stará dobrá zem točiť! Ešte včera tu bola temnota. Predstavte si pocity kapitána nádhernej – ako sa volajú? – trirémy v Stredozemnom mori, ktorého zrazu odvelia na sever: musí rýchlo prejsť po súši, po území Gaulov, a zveria mu jednu z tých lodí, čo stavali legionári – to teda musela byť skupinka skvelých a šikovných chlapov. Ak môžeme veriť tomu, čo čítame, postavili takých plavidiel za mesiac-dva aj niekoľko stoviek. Predstavte si ho tu, na samom konci sveta, s morom farby olova, nebon ako dym a na lodi, ktorá je pevná asi ako ťahacia harmonika. Plaví sa hore prúdom so zásobami či s príkazmi, s čím len chcete. Piesčiny, močariská, lesy, divosi. Primálo jedla, vhodného pre civilizovaného človeka, na pitie iba voda z Temže. Žiadne falerenské víno, na breh sa vyjsť nedá. Kde-tu vojenský tábor, stratený v divočine ako ihla v kôpke sena, zima, hmla, búrky, choroby, vyhnanstvo a smrť – smrť striehne vo vzduchu, vo vode, v kroví. Isto tu kapali ako muchy. Ó, áno, ale on to dokázal. A spravil to dobre, o tom nepochybujem, a veľa nad tým ani nepremýšľal, možno iba neskôr, keď sa chválil, čím všetkým prešiel. Boli to muži, ktorí dokázali čeliť temnote. A možno ho povzbudzovalo pomyslenie, že by ho časom mohli povýšiť do ravenskej flotily, ak mal dobrých priateľov v Ríme a prežil by toto hrozné podnebie. Alebo si predstavte nejakého slušného mladého občana v tóge – možno prehral príliš veľa v kockách, veď to poznáte – ktorý sem prišiel, nasledujúc nejakého prefekta, vyberača daní alebo trebárs obchodníka, aby si napravil svoje majetkové pomery. Pristál v močiari, pochodoval lesom, a na nejakej vnútrozemskej základni cítil, ako ho obklopuje divočina, absolútna divočina, všetok ten tajomný nespútaný život, ktorý sa zakráda v lese,

v džungli, v srdciach divochov. Do týchto tajomstiev sa nedá nijako preniknúť. Musí žiť uprostred niečoho, čo je nepochopiteľné a zároveň odpudivé. Ale je to i fascinujúce a to sa na ňom začína prejavovať. Fascinácia ohavnosťou. Predstavte si jeho čoraz väčšiu ľútosť, túžbu utiecť, bezmocné znechutenie, kapituláciu, nenávisť.“

Odmlčal sa.

„Ja viem,“ opäť začal, zdvihol ruku zohnutú v lakti a natiahol dľaň, takže s nohami zloženými pred sebou vyzeral ako Budha, ktorý káže v európskych šatách a bez lotosového kvetu, „viem, že nikto z nás by sa takto necítil. Nás zachraňuje výkonnosť, oddanosť činom. Ale od týchto chlapíkov sa nedalo veľa očakávať. Neboli to kolonizátori, predpokladám, že ich úlohou bolo celé to tu vyžmýkať, nič viac. Boli to dobyvatelia a na dobývanie potrebujete iba hrubú silu – ak ju máte, nie je sa čím chváliť, lebo vaša sila je len náhodný dôsledok toho, že niekto iný je slabší. Zhrabli všetko, k čomu sa dostali, len preto, že to tu bolo. Nebolo to nič iné než násilná lúpež, masová vražda, a títo muži ju vykonávali bez rozmyslu, lebo tak sa správajú tí, čo sa púšťajú do temnoty. Dobývanie zeme znamená väčšinou iba to, že ju vezmete niekomu, kto má inú farbu pokožky alebo trochu ploskejší nos ako my. Ak sa na to pozriete zblízka, nie je to pekný pohľad. Ospravedlňuje to iba myšlienka. Idea, ktorá za tým stojí – nie sentimentálna zámienka, ale myšlienka a nezištná viera v túto myšlienku. Tú môžete pred seba postaviť, klaňať sa jej a prinášať jej obeť...“

Opäť sa odmlčal. Plamene sa kĺzali po rieke, malé zelené plamene, červené plamene, biele plamene, naháňali sa, predbiehali, niekedy sa spojili, prekrížili si cestu a potom sa rýchlo či pomaly oddeľovali. Premávka veľkomesta sa v hĺbke noci odrážala na bezsennej rieke. Prizerali sme sa tomu a trepezlivo

sme čakali, do konca prílivu aj tak nebolo čo iné robiť. Až po dlhej odmlke povedal váhavým hlasom: „Predpokladám, že si pamätáte, ako som bol raz nakrátko riečnym námorníkom.“ Vtedy sme pochopili, že sme až do odlivu odsúdení počúvať jednu z Marlowových nekonečných historiek.

„Nechcem vás príliš zafažovať tým, čo sa stalo mne osobne,“ začal a už v tejto úvodnej poznámke sa ukázala slabina mnohých rozprávačov, ktorí si neuvedomujú, že práve to by ich poslucháči počuli najradšej, „ale aby ste pochopili, aký to malo na mňa účinok, musíte vedieť, ako som sa tam dostal, čo som tam videl, ako som sa plavil proti prúdu rieky až do miesta, kde som prvýkrát stretol toho chudáka. Bol to najvzdialenejší bod, kam sa dalo loďou dostať, a zároveň tu celý môj zážitok vyvrcholil. Zdalo sa, že vrhol svetlo na všetko, čo sa ma týkalo – aj na moje myšlienky. Bolo to pochmúrne, úbohé, v ničom výnimočné a navyše nevelmi zrozumiteľné. Nie, nebolo to veľmi jasné. A napriek tomu to na mňa vrhlo akési svetlo.

Ako si určite pamätáte, vrátil som sa vtedy do Londýna po dlhom čase, čo som sa plavil po Indickom a Tichom oceáne, po Čínskom mori – obvyklá dávka východných ciest, dokopy asi šesť rokov. Poneviera som sa po okolí, zdržoval som vás v práci, votrel som sa do vašich domovov, akoby som mal nebeské poslanie vás civilizovať. Chvíľu to bolo príjemné, ale po čase ma unavilo oddychovať. Začal som sa obzerať po lodi, čo je podľa mňa najťažšia práca na svete. Ale lode sa na mňa ani nepozreli. A táto hra ma tiež prestala baviť.

Keď som bol malý chlapec, vášnivo som sa zaujímal o mapy. Celé hodiny som sa vydržal pozeráť na Južnú Ameriku, Afriku či Austráliu a úplne sa stratil v slávnych bádaniach. Vtedy boli na svete mnohé biele miesta a keď som na mape uvidel nejaké obzvlášť lákavé (ale tak vyzerali všetky), položil som

naň prst a povedal: Keď budem veľký, pôjdem tam. Spomínam si, že jedno z tých miest bol Severný pól. Tam som sa nedostal a už to ani skúšať nebudem. Stratilo to pre mňa čaro. Ostatné miesta boli roztrúsene okolo rovníka a vo všetkých zemepisných šírkach na oboch pologuliach. Na niektorých z nich som bol a... ale o tom radšej nehovorme. Ale bolo tam stále jedno – to najväčšie, dalo by sa povedať *najbelšie* – po ktorom som túžil.

Áno, je pravda, že v tom čase to už nebolo biele miesto na mape. Odkedy som bol malý, zaplnilo sa riekami, jazerami a menami. Už to nebolo prázdne miesto plné slastných tajomstiev, biely flak, o ktorom mohol malý chlapec snívať. Stalo sa z neho miesto temnoty. Ale na mape bolo vidno jednu rieku, obrovskú mohutnú rieku, ktorá pripomínala ohromného rozvinutého hada, s hlavou v mori, telom pokojne do ďaleka rozloženým v rozľahlej krajine a chvostom strateným v hĺbkach tejto zeme. Keď som si tú mapu prezeral vo výklade obchodu, fascinovala ma, tak ako had fascinuje vtáka, hlúpeho vtáčika. Potom som si spomenul, že na tejto rieke pôsobí veľká firma, obchodná Spoločnosť. Do pekla, povedal som si, na takej obrovskej rieke predsa musia na obchodovanie používať nejaké plavidlá, asi parníky. Prečo by ma nepoverili velením jedného z nich? Kráčal som ďalej po Fleet Street, ale nemohol som sa toho nápadu zbaviť. Had mi učaroval.

Táto obchodná Spoločnosť síce sídlila na európskej pevnine, ja mám však na kontinente mnoho príbuzných. Vravia, že to tam je lacné a nie až také strašné, ako sa nám zdá. Musím priznať, že som ich začal otravovať. A to bola pre mňa úplne nová vec, nikdy predtým som nezvykol dostať to, po čom som túžil, takýmto spôsobom. Vždy, keď som chcel niekam ísť, dostal som sa tam po svojich a vlastnou cestou. Nechcelo sa

mi veriť, že to robím, ale skrátka som cítil, že sa tam musím dostať za každú cenu. Takže som ich otravoval. Chlapi mi vraveli „Áno, môj milý“, ale nič nespravili. A potom – verili by ste tomu? – som sa obrátil na ženy. Ja, Charlie Marlow, som prosil ženy, aby mi pomohli získať prácu. Bože! Ale vidíte, bol som ako posadnutý. Mal som jednu tetu, zlatú ženu so srdcom nadšenca. Napísala mi: „To bude úžasné. Urobím, čo bude v mojich silách, pre teba spravím všetko. Je to taký skvelý nápad. Poznám ženu jedného vysokopostaveného úradníka v administratíve Spoločnosti, aj jedného vplyvného chlapa...“ atď., atď. Bola pevne rozhodnutá spraviť všetko na svete, aby mi vybavila miesto kapitána parníka na tejto rieke, keď po tom tak túžim.

To miesto som samozrejme dostal, a to veľmi rýchlo. Zdá sa, že Spoločnosť dostala správu, že jedného z jej kapitánov zabili v potýčke s domorodcami. To bola moja šanca, dychtivo som tam chcel odísť. Až o mnoho mesiacov neskôr, keď som sa snažil získať pozostatky jeho tela, som sa dozvedel, že hádku spôsobilo nedorozumenie pri kúpe nejakých sliepok. Áno, dvoch čiernych sliepok. Fresleven, tak sa volal ten chlapík, bol to Dán, si myslel, že ho pri tom obchode nejako podviedli, takže vystúpil na breh a začal mlátiť náčelníka dediny palicou. Ani v najmenšom ma to neprekvapilo, aj keď mi povedali, že Fresleven bol tým najjemnejším a najpokojnejším stvorením, aké kedy chodilo po tejto zemi. Nepochybujem, že taký bol. Ale už niekoľko rokov bol súčasťou tejto vznešenej misie a viete, asi už cítil, že si musí konečne nejakú získať úctu. Preto toho starého černocho nemilosrdne vytrieskal, zatiaľ čo sa tomu veľká skupina jeho rodákov ohromene prizerala, až jeden z nich – vraj to bol náčelníkov syn – v zúfalstve nad starcovým krikom skusmo do belocha pichol oštepom, a ten

sa mu samozrejme s ľahkosťou vnoril medzi lopatky. Vzápätí zmizla celá osada v lese, očakávajúc všetky možné pohromy, zatiaľ čo Freslevenov parník v panike dedinu tiež opustil, pod velením strojníka, ak sa nemýlim. Potom sa očividne nikto príliš netrápil Freslevenovými pozostatkami, až kým som neprišiel a nenastúpil na jeho miesto. Ja som to však nemohol nechať len tak. Kým sa ale naskytna príležitosť stretnúť sa s mojím predchodcom, vysoká tráva mu už prerástla cez rebrá a skryla kosti. Ani jedna nechýbala. Odkedy padla, nikto sa tejto nadprirodzenej bytosti nedotkol. Dedina bola opustená, prehnité chatrče zívajú čiernou prázdnotou, všetko ležalo za nakrivo padnutými ohradami. Bolo zrejmé, že dedinu postihla pohroma. Ľudia zmizli. V šialenom strachu sa rozprchli do buša, muži, ženy i deti, a už nikdy sa nevrátili. Ktovie, čo sa stalo so sliepkami. Hádám ich tiež dobehli príčiny pokroku. Táto slávna udalosť v každom prípade spôsobila, že som dostal svoje miesto ešte skôr, než som v to vôbec začal dúfať.

Hnal som sa ako blázon, aby som sa rýchlo pripravil, a neubehlo ani štyridsaťosem hodín a ja som križoval Kanál, aby som sa predstavil svojim zamestnávateľom a podpísal zmluvu. Za pár hodín som dorazil do mesta, ktoré mi vždy pripomínalo vybielený hrob. Je to nepochybne predsudok. Bez problémov som našiel kancelárie Spoločnosti. Bola to najväčšia vec v meste, nikto z ľudí, ktorých som stretol, o ničom inom nehovoril. Začali budovať zámorskú ríšu, ktorá im mala v obchodovaní priniesť nezmerne zisky.

Úzka a opustená ulička, ponorená v tieni, vysoké domy, nespočetné množstvo okien so žalúziami, mŕtvoľné ticho, tráva vyrážajúca medzi dlažbojnými kameňmi, impozantné klenuté brány pre kočiare naľavo i napravo, ohromné dvojkrídlové dvere trochu pootvorené. Prešmykol som sa cez jednu z týchto škár,

vyšiel po zametných a prostých schodoch, vyprahnutých ako púšť, a otvoril som prvé dvere, na ktoré som narazil. Dve ženy, jedna tučná a druhá chudá, sedeli na slamených stoličkách a plietli niečo z čiernej vlny. Tá chudá vstala a vydala sa priamo ku mne, pritom však neprestávala so sklopenými očami plieť, a keď som už myslel, že jej uhnem z cesty, tak ako by ste sa vyhli námesačníkovi, zastavila a pozrela na mňa. Šaty mala prosté ako obal na dáždnik. Bez slova sa otočila a ja som ju nasledoval do čakárne. Povedal som jej svoje meno a poobzeral som sa. Uprostred miestnosti stál obyčajný drevený stôl, popri stenách prosté stoličky, na jednom konci veľká žiarivá mapa, označená všetkými farbami dúhy. Bolo tam množstvo červenej a to je vždy dobré znamenie, znamená to, že sa tam odvádza poriadna práca, rovnako veľa modrej, trochu zelenej, pár oranžových flákov a na východnom pobreží fialová škvrna, kde rozjarení priekopníci pokroku popijajú ležiak. Ja som ale nechcel ísť na žiadne z týchto miest. Chcel som ísť do žltej, priamo do jej centra. Tam bola tá rieka, fascinujúca a smrtiaca ako had. Och! Otvorili sa dvere a objavila sa v nich bielovlasá hlava tajomníka so súcitným výrazom. Kostnatým prstom mi zakýval, aby som vošiel do svätyne. Vládlo tam šero, v strede stál ťažký písací stôl. Spoza tejto konštrukcie vystupovalo belasé bacuľaté zjavenie vo fraku. Sám veľký šéf. Povedal by som, že mal asi stosedemdesiat centimetrov a v hrsti bohviekoľko miliónov. Zdá sa mi, že mi potriasol rukou, niečo nejasne zamrmlal, bol spokojný s mojou francúzštinou. *Bon voyage.*

Asi o štyridsaťpäť sekúnd som sa znovu ocitol v čakárni, kde mi súcitný tajomník s bezútešným a sústrastným výrazom dal podpísať nejaké dokumenty. Myslím, že okrem iného som sa zaviazal neprezradiť žiadne obchodné tajomstvá. A to ani nespravím.